

רשק
שיעורין
תורה

היכלי תורה

יום וערש"ק תצוה ח אדר תשע"ב ♦ דף היומי בבלי: תמורה טז ירושלמי: שקלים יז

נושאי הדף בעלון

בירור הלכה על ידי מלאך ומגיד.....תמורה טז

דבר הידוע לכל אך לא ראו אותו אם חשוב פרהסיא.....תמורה יז

אם המעכב צדקה עובר בכל שעה ב'בל תאחר'.....תמורה יח

אמירת 'בשר זה לפסח' בבשר שאינו כשר לקרבן, וכתבת 'כשר לפסח'.....תמורה יט

קדושת בכור בהמה בחוץ לארץ.....תמורה כ

כפרה למתים בקרבן וע"י תפילה וצדקה.....תמורה כא

אם צריך לכתוב בגט שם שהשתקע וידוע רק לאדם אחד.....תמורה כב

כפתור ופרח.....עמוד 5

פתוחי חתם תפתח את שתי האבנים על שמת בני ישראל..

ברש"י: 'פתוחי חתם', כתר גומו, כתב מפרש כגלף דעזקא, חרוצות האותיות בתוכן כמו שחורצין חותמי טבעות שהם לחתום אגרות כתב ניכר ומפורש.

לפי פירוש רש"י, שהיה הכתב כמו הכתב שעל גבי חותמי טבעות, הלא היה הכתב הפוך (כמו נו"ן הפוכה שבפרשת ויהי בנסוע) כפי שהוא נראה במראה, שכך עושים החותם כדי שבחתימת האגרת בשעוה יהיה הכתב ניכר ומפורש ביושר. גם יש לדייק בלשון הכתוב שאמר 'תפתח את שתי האבנים על שמת בני ישראל', ולפי הפשט לכאורה נכון יותר היה לומר: תפתח את שמות בני ישראל על האבנים.

אולם שאלה אחת מתורצת בחברתה, כי אמנם היתה החקיקה בצדס האחורי של האבנים, אלא שהיו האבנים זכות כזכוכית והכתב החקוק מעבר מזה נראה היטב מעברן השני. אילו היתה החקיקה בצדן החיצוני היה נפגם זיוון של האבנים, לכן צייתה התורה לעשות בדרך זו שהיתה החקיקה מצדן הפנימי, מכיון שכן חייבים היו לחקוק את האותיות כשהן הפוכות, כדי שתיראנה ביושר מצדן החיצוני.

לכן דייקה גם התורה ואמרה 'האבנים על שמת בני ישראל', כי אכן היו האבנים מלמעלה והכתב מלמטה.

עפ"י מהרי"ל דיסקין

יום שישי כד שבט

תמורה טז

בירור הלכה על ידי מלאך ומגיד

כתב בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תקלב), יש בידי קצת שאלות ששאל אחד מן הראשונים מן השמים, ע"י התבודדות ותפילה והזכרת שמות, והיו משיבים לו על שאלותיו. והוא רבינו יעקב ממרויש, ושאלותיו והתשובות נדפסו בשו"ת מן השמים.

ובספר תוספות אהרן (ר"ה כ:): האריך בביאור סוגיית הגמרא לענין מולד של ראש השנה, ובסוף דבריו (ד"ה אחר שפירשנו) הביא מה שהכריע בזה בשו"ת מן השמים (סי' סא). וכתב, שעיקר מה שסמכו הראשונים לעשות שאלות מן השמים, יש לעיין בו ממה שאמרו בסוגייתנו, אמר רב יהודה אמר שמואל שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה, אמרו לו ליהושע שאל, אמר להם 'לא בשמים היא' (דברים ל"ב). אמרו לו לשמואל שאל, אמר להם 'אלה המצות' (ויקרא כו לד), שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה. ומבואר שאין לברר הלכות על ידי שאלות מן השמים. ובזה מבואר מה שבהרבה מקומות דחה האר"י והרחיק הרבה מה שהעיד המגיד לבית יוסף, והטעם מבואר כנזכר, שאין לסמוך על בירור הלכה מפי מלאך או מגיד ושאלה מן השמים.

והחיד"א בשם הגדולים (מערכת גדולים י אות רכד) דן בארוכה בדבר תשובות אלו [שהיו מצויות בימיו רק בכתב יד, והיו למראה עיניו], וכתב שיש לחקור על אדם גדול זה שהיה שואל מן השמים בספיקות בדיני הלכה ובמחלוקת הפוסקים הלכה כמי והיו משיבים מן השמים, ובודאי היה עושה כאשר יורוהו מן השמים, ואיך עשה כן, והרי פסק הרמב"ם (יסודי התורה פ"ט ה"ד) שאם הנביא עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה, או שאמר בדין מדיני תורה שה' ציוה לו שהדין כך הוא והלכה כדברי פלוני, הרי זה נביא השקר ויחנק, אף על פי שעשה אות, שהרי בא להכחיש התורה שאמרה 'לא בשמים היא'.

וכן כתב הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה, שהנביא שיאמר שהקב"ה אמר אלי שסברתי אמת, לא תשמע אליו, שאין להוסיף ולגרוע במצוה על דרך נבואה בשום פנים, וכן אם יעיד הנביא שהקב"ה אמר אליו שהדין במצוה פלוני כך וכי סברת פלוני אמת, יהרג הנביא ההוא שהוא נביא שקר, שאין תורה נתונה אחרי הנביא הראשון, ואין להוסיף ואין לגרוע, ולא הרשנו הקב"ה ללמוד מן הנביאים, אלא מן החכמים אנשי הסברות והדעות. וכן הקשה על עוד כמה ראשונים שמבואר בדבריהם שסוברים שיכולים להכריע הלכה גם בדרך הנבואה.

וכתב, שהיה אפשר לומר שכל אותם הראשונים חולקים על הרמב"ם, וסוברים שיכולים להכריע הלכה בדרך זו, וראייתם ממה שההלכה כבית הלל בכל מקום, משום שיצאה בת קול ואמרה שהלכה כמותם (עירובין יג:). ולדעתם כל שיש מקום בסברא להלכה זו, מקבלים את הכרעתה גם על ידי בת קול וכיוצא בה. ועוד כתב, שיש לומר שגם רבינו יעקב ממרויש מודה לדברי הרמב"ם, שאין לפסוק על פי נבואה בדבר שיכולים החכמים להכריע בו, אבל בדבר שנחלקו בו החכמים ולא באו לידי הכרעה, ואינם יכולים להסכים בדבר ויש פנים הנראים לכאן ולכאן, סומכים על בת קול ונבואה להכריע ביניהם.

יום שב"ק כה שבט

תמורה יז

דבר הידוע לכל אך לא ראו אותו אם חשוב פרהסיא

בגמרא ביאר שמואל בדעת רבי אלעזר, שיוצא דופן אינו קדוש בתמורה, שאם היה חולין והמירו בו בהמת קודש לא נתפסה בו הקדושה, ואמר רב פפא הטעם, שהוא כבהמה טמאה שאינה קרבה ואינה נתפסת בקדושת הגוף, והקשה רב פפא לרבא, שהרי אם המירו בבהמה בעלת מום קבוע חלה התמורה אע"פ שאינה קרבה, ובתחילה ענה לו רבא שיוצא דופן חשוב כבהמה טמאה, לפי שאין במינו קרב, אך בעל מום יש במינו קרב, שבהמות שאינן בעלות מום הן ממינו של בעל מום וקרבות. וביאר רש"י (ד"ה קרב) הטעם שיוצא דופן אינו חשוב בן מינו של כל הבהמות שאינן יוצאות דופן, משום שאנשים תמהים על לידתו. וכעין זה כתבו התוספות (ד"ה אי).

וכתב בראשית ביכורים (בכורות יב. ד"ה בשיטמ"ק אות ב), שאף על פי שמה שבני אדם תמהים על לידתו אינו אלא בשעת הלידה, ומכאן והלאה אין רואים שום שינוי בגופו ואין בו דבר המתמיהה, הרי זה חשוב פרסום, וכמו שמצאנו לענין לחי שתיקנו חכמים להעמידו בפתח המבוי משום היכר שלא יבוא לטלטל חוץ למבוי ויוכלו לתקנו בשיתופי מבואות, וכתבו התוספות (עירובין ה: ד"ה ארבע) שאם העמידוהו בפתח המבוי לשם לחי, מועיל אף על פי שאין בו היכר, שמכיון שבשעה שהעמידוהו התפרסם הדבר, יש לו קול ויש בו היכר. והוא כמבואר בסוגייתנו שעל ידי שינוי שנעשה בו מתחילה, הרי הוא חשוב לעולם כדבר הניכר.

והוסיף בראשית ביכורים, שיש להוכיח מסוגייתנו שגם דבר שלא ראו כולם חשוב גם כן כדבר שנעשה בפרהסיא ויש לו פרסום, שהרי לא היו אנשים רבים בעת לידת היוצא דופן, אלא שיצא הקול על השינוי שבלידתו, ועל ידי כך היו האנשים תמהים ומפרסמים את הדבר, ואם כן מוכח שגם דבר שלא נתפרסם אלא על ידי קול חשוב פרהסיא.

ומכאן הביא ראייה למה שכתב התשב"ץ (ח"א סי' קנח), לענין עשיית איסור בפרהסיא בשעת השמד שהוא ביהרג ואל יעבור, שאין יכול לומר שיעשה את האיסור בלי שיראוהו עשרה מישראל, לפי שכל שהדבר ידוע לעשרה מישראל, הרי זה בכלל פרהסיא אף על פי שלא ראו את המעשה.

והביא התשב"ץ ראייה לדבר, ממה שאמרו (סנהדרין עד:): שמעשה אסתר ואחשורוש חשוב פרהסיא, כיון שהיה ידוע לעשרה מישראל, אף על פי שלא ראוהו, שבודאי שלא היה אותו רשע בא עליה בפרהסיא, ומקרא מלא דבר הכתוב (אסתר ב' יד) 'בערב היא באה ובבקר היא שבה', ואמר רבי יוחנן (מגילה יג), מתוך גנותו של אותו רשע למדנו שבחו, שלא היה משמש מטתו ביום אלא בלילה. ואם על זה היה מקפיד, שאפילו תלמיד חכם היה יכול להאפיל בטליתו (שבת פו:), כל שכן שלא היה משמש מטתו בפרהסיא בפני עשרה מישראל, ועל כרחק ידיעת עשרה מישראל חשובה ידיעה. וכן כתב הפרי מגדים (יו"ד סי' ב שפ"ד ס"ק יז ד"ה כתב השמלה), שפרסום הוא שראוהו עשרה מישראל או שידע שיתפרסם.

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

אם המעכב צדקה עובר בכל שעה ב'בל תאחר'

בגמרא הובאו דברי רבא, שכיון שנדר אדם להביא קרבן ועבר עליו רגל אחד ולא הביאו, בכל יום ויום עובר בבל תאחר. וברש"י (ד"ה בכל יום) מבואר, שגרס שבכל יום ויום עובר בעשה, ובאמת ב'בל תאחר' אינו עובר אלא משעברו שלש רגלים, וכמבואר בראש השנה (ו:), וכן הגיה בחק נתן בגמרא. ושלש מימרות הן שאמר רבא (ר"ה ו:), האחת שאחר שעבר רגל אחד עובר בכל יום בעשה, והשנית שכיון שעברו שלש רגלים עובר בכל יום בלא תעשה של 'בל תאחר', והשלישית שבצדקה חייב לאלתר.

ונחלקו הראשונים מתי עובר ב'בל תאחר' בצדקה, ואם דינה כדין קרבנות. שיטת התוספות (שם ד. ד"ה צדקות) שאם יש עניים במקום זה חייב ב'בל תאחר' מיד, ואם אין עניים, אינו עובר ב'בל תאחר' אלא אחר שלש רגלים כמו בקרבנות. וכתב הר"ן (שם א: ד"ה וצדקה), שמדבריהם נמצא שאחר שלש רגלים חייב לחזר אחר עניים גם אם אינם מצויים לפניו. והרשב"א (שם ד. ד"ה צדקות, ה"ד בר"ן שם) הקשה, שאם בצדקה יש חילוק בין אם יש עניים לפניו לאין עניים לפניו, א"כ גם בקרבנות נחלק שאם המקדש והכהנים עומדים לפניו חייב מיד בבל תאחר, ואם אינם לפניו אינו חייב עד שלש רגלים. ולכן פירש, שגם בצדקה אינו עובר מיד ב'בל תאחר' אפילו כשישנם עניים, ואינו עובר אלא בעשה [שבקרבתן עובר עליו אחר רגל אחד]. ודעת הר"ן (שם), שצדקה שאינה תלויה במקדש אינה תלויה ברגלים כלל, ועובר על 'בל תאחר' מיד כשאינו נותנה, ובלבד שיהיו עניים לפניו. וכתב הר"ן, שכך הם דברי הרמב"ם (מתנות עניים פ"ח ה"א), ובשו"ע (י"ד סי' רנ"ג) העתיק לשון הרמב"ם, ונמצא שלהלכה בצדקה עובר מיד ב'בל תאחר', וכן כתב בדרך אמונה (מתנות עניים שם סק"י, ציוה"ל ס"ק עה) שזו המסקנא להלכה.

ודן בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' ע), במה שמבואר בסוגייתנו ש'בל תאחר' בקרבן הוא בכל יום ויום משהגיע זמנו, אם הלשון 'כל יום' הוא דווקא, ואם משהגיע היום עדיין לא קיים את נדרו אינו צריך להזדרז ולהקדים בכמה שעות את ההקרבה, כיון שבאותו היום הוא, או שמא הלשון הוא לאו דווקא, ובכל שעה ושעה עובר וצריך להקדים ככל שיוכל. ועוד הסתפק ב'בל תאחר' בצדקה, אם גם בזה עובר בכל יום ויום כמו בקרבן. והחילוק היוצא להלכה מנידון זה הוא לענין צדקה, לפי הצד שיש עדיין איסור אחר שלא נתן את הצדקה כשעמד העני לפניו, אם עובר מעתה בכל רגע ורגע או שמא אינו חייב למהר ליתן מיד אלא עד סוף היום שאז עובר בבל תאחר.

והביא מה שכתב הריטב"א (ר"ה ו: ד"ה אמר רבא) בזה"ל, 'וכן הדין בצדקה כל היכי דקיימי עניים אפילו לאלתר כל שעה עובר עליו' וכו'. ומבואר בדבריו, שגם בצדקה עובר בכל יום ויום, וגם שבכל יום ויום לאו דווקא, שהרי הריטב"א כתב בכל שעה. אבל בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' תקו אות י) כתב, שהלשון בכל יום ויום הוא בדווקא, והטעם משום שכל היום נחשב לזמן אחד. ומביא את דברי הרמב"ם (מילה פ"א ה"ב) שכתב, שמי שלא מל אותו אביו ובית דין שכשיגדל חייב הוא למול את עצמו, אזי כל יום ויום שיעבור עליו משיגדל ולא ימול את עצמו הרי הוא מבטל מצות עשה. הרי שדייק הרמב"ם גם כן לכתוב 'בכל יום ויום', שאינו עובר אלא בכל יום שהוא זמן בפני עצמו. ועיין בבצל החכמה (שם אות ז) שצייד ליישב דברי הריטב"א עם האבני נזר.

אמירת 'בשר זה לפסח' בבשר שאינו כשר לקרבן, וכתבת 'כשר לפסח'

כתב בשו"ע (או"ח סי' תסט ס"א), שאסור לומר על שום בהמה בין חיה בין שחוטה 'בשר זה לפסח', לפי שנראה שהקדישו מחיים לקרבן פסח ונמצא אוכל קדשים בחוץ, אלא יאמר 'בשר זה ליום טוב'. אבל מותר לומר 'חטים אלו לפסח'. ובדברי השו"ע מפורש לאיסור בבשר בהמה חיה ושחוטה, ומפורש להיתר בחטים. אבל בשר עופות ודגים לא נתפרש בשו"ע לא לאיסור ולא להיתר, ודנו הפוסקים בדינם, ויש שהביאו ראיה לנידון זה מסוגייתנו וכמו שיבואר.

במנהגי מהרי"ל (הל' מאכלות אסורות בפסח ס"ד) כתב, שאסור לומר 'בשר זה לפסח' לפי שנראה כמקדיש קדשים בחוץ, ואפילו בתרנגולת שאין קרבן בא מהן, רק יאמר 'בשר זה ליום טוב'. ובמגן אברהם (שם סק"א) הביא דבריו, ונקט שלדעתו כל שיש במינו שחיטה אסור לומר עליו 'בשר זה לפסח', אבל בדגים אין איסור. וכתב המג"א, שדברי המהרי"ל אינם אלא חומרא שהחמיר, אבל מצד הדין אין איסור אלא בדבר הקרב למזבח. וכן כתב הב"ח (ס"א).

וכתב המגן אברהם (סק"ב), שלדעת השו"ע שפסק שעל כל בהמה אסור לומר 'בשר זה לפסח', ולא רק על גדי וטלה הראויים לקרבן פסח וכדעת רש"י (פסחים נג. ד"ה אבל חיטי), הרי שהטעם הוא כיון שיאמרו שהקדישו לדמי פסח. ולפי"ז הקשה המג"א, שאם החשש הוא שיאמרו שהקדישו לדמי פסח, אם כן גם בשאר דברים יש חשש זה ולא רק בבהמה. וכתב, שצריך לומר שאף שיסברו שהקדישו לדמי פסח אין איסור באכילתו, מפני שיאמרו שפדה אותו, שהרי קדושת דמים יש לו פדיון, אבל בבהמה אמר רב יהודה אמר רב בסוגייתנו שהמקדיש בהמה לדמיה והיא ראויה לקרבן, הואיל וחלה עליה קדושת דמים חלה עליה קדושת הגוף, ולכן יש לחשוש שיאמרו שהקדישה לדמים וחלה עליה קדושת הגוף, וחשש זה אינו שייך אלא בבהמות שחלה עליהם קדושת הגוף, ולכן בשאר דברים שאין קדושת הגוף חלה עליהם, אין חשש לומר שהם לפסח. וכן לגבי חטים יש לחשוש מפני הרואים שיאמרו שקדושים הם קדושת הגוף למנחות, ולכן הוצרך רש"י (שם) לומר הטעם שמותר לומר חטים אלו לפסח, משום שבחטים יודעים שכוונתו לומר שבא לשמרם לפסח.

אך באליה רבה (סק"ג) כתב, שנראה שהאיסור בשאר דברים שאינם בשר בהמה הוא מעיקר הדין, ושלכתחילה נראה לאסור אפילו בשאר מאכלים שאינם בשר ואינם טעונים שחיטה, כיון שיש לחשוש שכוונתו היתה להקדיש את הדמים ולקנות בדמים בהמה לקרבן פסח. ורק בשעורים וחטים התיר השו"ע, כיון שהם צריכים שימור לפסח, ולכן יש לפרש שכוונתו היתה לשמרם לפסח מן החימוץ, ולא היתה כוונתו כלל להקדישם. ובחק יעקב (סק"א) נקט, שבדיעבד ודאי אין לאסור את הבשר שאמר עליו שהוא לפסח, אך לחומרא בעלמא ראוי להחמיר בדבר, והביאו במשנה ברורה (סק"ב). וע"ע במה שהאריך בזה בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ת ח"ב סי' סה) על פי דברי הראשונים בסוגיין.

ובשו"ת רבבות אפרים (ח"ד או"ח סי' קיג אות ל) העיר, על מה שהרבנים נותני ההכשרים כותבים המאכלים הכשרים לאכילה בפסח 'כשר לפסח', והרי זה לכאורה כאומר 'זה לפסח'. וצייד שאפשר שבזה אין כתיבה חשובה כדיבור, ורק כדיבור חששו לכך.

קדושת בכור בהמה בחוץ לארץ

במשנתנו מבואר שאין מביאים בכור בהמה טהורה מחוץ לארץ, ונחלקו [במשנה ובברייתא בגמרא] רבי ישמעאל ורבי עקיבא, בדין בכור בהמה שכבר הביאוהו מחוץ לארץ אם מקריבים אותו, רבי ישמעאל סובר שאם באו תמימים מחוץ לארץ יקרבו, ורבי עקיבא אמר יכול יעלה אדם בכור מחוץ לארץ בזמן שבית המקדש קיים ויקריבנו, תלמוד לומר (דברים יד כג) 'ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך וגו' ובכורות בקרך וצאנך', ממקום שאתה מעלה מעשר דגן אתה מעלה בכור, וממקום שאי אתה מעלה מעשר דגן אי אתה מעלה בכור.

והרמב"ם (בכורות פ"א ה"ה) כתב, מצות בכור בהמה טהורה אינה נוהגת אלא בארץ ישראל, ואין מביאים בכורות מחוצה לארץ לארץ, שנאמר (דברים יד כג) 'ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך', ממקום שאתה מביא מעשר דגן אתה מביא בכור, ממקום שאין אתה מביא מעשר דגן אין אתה מביא בכור, אלא הרי הוא כחולין ויאכל במומו, ואם הביא אין מקבלים ממנו ולא יקרבו, אלא יאכל במומו [וכן גרסו רוב הראשונים בדברי הרמב"ם, כמו שהובא בשינויי נוסחאות שם, אך בנוסח המוגה בחתימת הרמב"ם הגירסא היא 'מצות בכור בהמה טהורה נוהגת בארץ ובחוצה לארץ', וכתב בכסף משנה שזו הגירסא האמיתית].

ולפי נוסחא זו ברמב"ם, דייקו הראשונים שדעתו שאין דין בכור נוהג בחוץ לארץ כלל, ונראה שפסק כרבי עקיבא בסוגייתנו. וכבר תמחו עליו הראב"ד (שם) והמאירי (מגן אבות, ענין טו) ועוד ראשונים, שהרי בבכורות (ג). אמרו, שלא אמר רבי עקיבא אלא שאין מקריבים בכור שנוול בחוץ לארץ, אבל קדושה יש בו שאסור לאכלו אלא כשיפול בו מום.

וכתב המאירי (שם), שלא היו נוהגים קדושת בכורה בחוץ לארץ אלא חסידים ואנשי מעשה, ולמידת חסידות ולזכר בעלמא היו נוהגים כן ולא מתורת חיוב, ואף מדברי סופרים וחסידות זו לא היה לו מקום לזמן ארוך, אלא שכל זמן שקבעו חכמים ישראל ישיבות בסמוך לארץ ישראל ובסביבותיה היו נוהגים בהם, אבל בזמנים הללו וכל שכן במקומות הללו אינם נוהגים בזה כלל וכלל.

ובזה ביאר דברי הרמב"ם הנ"ל, שנראה שסובר הרמב"ם שלא נאמרו הדברים אלא לסביבות ארץ ישראל ובבבל לזמן שהיו הישיבות קבועות שם, אבל עכשיו אין דין בכור נוהג כלל אלא בארץ ישראל, והמחמיר על עצמו תבוא עליו ברכה.

אמנם להלכה פסק בשו"ע (יו"ד ס"י שו"ס"א), שבכור בהמה טהורה נוהג בין בארץ ובין בחוצה לארץ. ובאבני נזר (שו"ת, יו"ד ס"י תיב) כתב, שאף לדעת הרמב"ם לא הופקעה חוץ לארץ מקדושת בכורה אלא בזמן שנתקדשה ארץ ישראל וקודם שגלו, אבל קודם שנכנסו לארץ הוכשרו כל ארצות להביא מהם בכורות, ומשבאו לארץ נפסלה חוץ לארץ, וכיון שגלו ופסקה קדושת הארץ, חזרו לחיוב הראשון להביא בכורות מחוץ לארץ.

כפרה למתים בקרבן וע"י תפילה וצדקה

במשנה מבואר שאם הפריש אדם קרבן חטאת ומת אין מקריבים אותה, והיא מן החטאות המתות, ולמדו כן מהלכה למשה מסיני. וכתבו רש"י (מעילה י: ד"ה ולד) והתוספות (לעיל טו: ד"ה והא) הטעם שאין מקריבים חטאת שמתו בעליה אף על פי שמקריבים נדרים ונדבות שמתו בעליהם, על פי מה שאמרו (הוריות ו.) שאין כפרה למתים, שמתתם כבר כיפרה עליהם, וכיון שחטאת באה לכפרה אין שייך להקריבה אחרי שמתו בעליה.

אמנם בהוריות (ו.) צידדה הגמרא שמה שאין כפרה מועלת למתים הוא רק כשמביאים דבר לשם כפרתם בלבד, אבל יחד עם החיים הרי הם מתכפרים [וראה שו"ת מהרש"ם (ח"ג ס"י רטז) אם הוא גם למסקנת הגמרא שם]. ועל כן כתב במנהג מרשלייאה (סדר תפילת יו"כ עמ' 136-137) שמעתי שמנהג לונל לנדור נדר ביום הכיפורים בעד המתים, והחזן אומר 'אלהי הרוחות', 'יזכור', 'ויפקוד נפש ר' פלוני שבנו ר' פלוני נודר בעדו ובעד אביו כך וכך לשמן המאור או לצדקה, היא חלקו עם הצדיקים בגן עדן'. וביאר שלכן אומרים 'בעדו ובעד אביו', ומזכירים גם אותו וגם את אביו, משום שאין מועלת כפרה למתים אלא כשהיא מכפרת יחד עם החיים, ומתוך שהיא מכפרת לחיים היא מכפרת למתים, ולכן מזכירים את החיים עם המתים. ומסיק שכשאדם מקדיש מעות לקנות מפירותיהן חטים לצורך הפסח או יין או מלבושים להלביש עניים, אומרים בבית הכנסת ביום ראשון של פסח, תנוח נפשו של ר' פלוני שהקדיש מעות כדי לקנות מפירותיהם חטים ויין לפסח, 'נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ' (תהלים כה ג). וכיוצא בזה כתבו בארחות חיים (יוה"כ פ"א ס"ו לד) ובשבלי הלקט (השלם ס"י פא) שהזכרת הנשמות בכדי ליתן צדקה עבורם היא לכפרת המתים. ועל פי זה כתב בשו"ע (או"ח ס"י תרכ"א ס"ו) שנהגו לידור צדקות ביום הכיפורים בעד המתים, וכתב הרמ"א, ומזכירים נשמותיהם, שהמתים ג"כ יש להם כפרה ביה"כ.

ובצמח יהודה (ח"א ס"י כג) כתב, שעפ"י הסברה שהזכרת נשמות היא עבור כפרה למתים, מובן הנהג שנהגו בכל תפוצות ישראל שבעלי דרוש ומוסר מוכיחים מעט את הציבור לפני הזכרת נשמות ומעוררים אותם להרהורי תשובה, כדי שאח"כ תפילתם וצדקתם תהיה במדריגה, ויעשו פירות ויועילו לזכות את המתים, שאל"כ יתכן מאוד שאין התחשבות למעלה במה שהם עושים, שההזכרה לבדה אינה מכפרת אלא כשמרבים מעשים טובים לזכותם.

וכעין המבואר בספר חסידים (ס"י א' קעא) שהתועלת למתים היא על ידי המעשים הטובים שעושים החיים, שהביא דברי הגמרא בהוריות (שם) שאמר רב פפא שראויה עגלה ערופה שתכפר על יוצאי מצרים, והקשה איך יכול המעשה לכפר על מי שלא עשה תשובה בחייו, והלא חטאת שמתו בעליה למיתה הולכת שאין כפרה לאחר מיתה, כי בחבלי מות האדם נתכפרו לו עוונותיו. אלא כך אמר הקב"ה, בן מזכה אב, כגון שהאב חוטא ונותן את בנו ללמוד תורה ולעשות מעשים טובים, הואיל וע"י האב זכה הבן, הבן מזכה את האב. ואם האבות צוו לבנים לעשות דברים לאחר מותם, הרי כשעשו הבנים כאילו יעשו האבות. ומכאן תיקנו שנודרין צדקה שייטב לאותן שכבר מתו. ומצינו שהמתים מתפללים על הבנים, שנאמר (שמות טז יד) 'ותעל שכבת הטל', פילול שכיבת שוכבי קבר.

אם צריך לכתוב בגט שם שהשתקע וידוע רק לאדם אחד

בגמרא דנו בדין חטאת שנאבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאה אחרי שהתכפרו בעליה, שדינה הוא שהולכת למיתה, ובלבד שאבדה ולא היה מקומה ידוע, אבל אם אבדה ממנו ולא מן הרועה, או שאבדה מן הרועה ואינה אבודה מבעליה, אינה מתה אלא רועה, שאין לה דין חטאת שנאבדה. והסתפקו בגמרא בדין חטאת שהיתה אבודה ממנו ומן הרועה ואדם אחד היה מכירה בסוף העולם, אם ידיעתו מחשיבה את החטאת לחטאת שאינה אבודה או לא, ועלתה האיבעיא בתיקו.

והנה כתב בסדר גיטין (המובא בשו"ע אה"ע"ז אחר הל' גיטין, סי"ט), שמי שיש לו שתי שמות ואחד מהשמות השתקע לגמרי, אין כותבים בגט אלא את השם הנשאר. וכן כתב בבית שמואל (סי' קכט סק"י, לא), וכן הביא בספר גט פשוט (סי' פג), וכן הסכימו האחרונים. אמנם בכמה דברים קל יותר להחזיק את השם הישן שלא יחשב כשם שהשתקע, מלהחזיק שם חדש שלא החזיקו בו מעולם, וביאר בבית יצחק (אה"ע"ז ח"ב סי' נג אות ד) שהדבר דומה למה שכתב הר"ן בדרשות (הדרוש השמיני ד"ה ההקדמה השלישית), שהענין כאשר קיבל צורה אחת, גם כי תסתלק הצורה ההיא מן הענין ההוא, כשיקבל הדבר ההוא הצורה ההיא שנית, יותר בקלות במעט פעולה. וזה מבואר נגלה, כי המים כשהוחמו וקיבלו צורת החום, גם כי נתקררו, יקבלו החום שנית יותר בקלות, מפני שהחום הראשון חלחלו ודקדקו חלקיהם, ולכן יקבלוהו שנית בקלות יותר, וביחוד כאשר לא עמדו בקרירותם זמן רב. גם העץ והפתילה כשידליקו האש או הנר בהם, הם יותר מוכנים לקבלו פעם שנית אחר היכבותם, מאשר היו קודם הפעם הראשונה.

ודן בבית יצחק, אם כדי להחזיק שם שלא להחשיבו כשם שהשתקע די בכך שאדם אחד קורא בשם זה, או שמא צריך שכך יקראו לו אנשים רבים כמו בקביעת שם חדש. וצידד להביא ראיה מסוגייתנו, שהגמרא מסתפקת שיתכן שידיעת אדם אחד בסוף העולם חשובה ידיעה, ואם יודע הוא היכן מקומה של החטאת אינה חשובה חטאת אבודה, ואם כן אפשר שעל דרך זה גם ידיעת אדם אחד בסוף העולם שזהו השם, מועיל שלא יחשב השם כשם שהשתקע. וכיון שבסוגייתנו היא איבעיא שלא נפשטה, אם כן אף לענין שמות גיטין יהיה הדבר בספק.

אך כתב שאין לדמות הנושאים, שלענין חטאת שאבדה די בידיעה כדי להפקיע האיבוד, ואם אדם אחד יודע אפשר שדי בכך כדי שלא תחשב אבודה. אבל לענין שמות בגיטין אין די בידיעה, אלא צריך קריאה, שיקראו לאדם בשם זה, ואם כן אפשר שכל שאין הדרך לקרות לו בשם זה, הרי הוא שם שהשתקע אף אם ידוע לאדם אחד שזהו שמו.

אך למעשה הביא משו"ת בית שלמה (אה"ע"ז סי' קב, קיד:), שנקט שאין שם חשוב כשם שהשתקע אלא כשהשתקע לגמרי, ואם איש אחד קורא בשם זה אינו חשוב שם שהשתקע לגמרי, אף על פי שמכל מקום אינו חשוב עוד כשם העיקרי.

ועיין עוד במה שהאריכו רבני אשכנז למעשה בשומר ציון הנאמן (מחברת ד-ה גליון קלח-קלט), בענין שם קודש שהיו נותנים במדינות הללו על שם אחד מבני המשפחה, ויחד עמו היו נותנים עוד שם חול מהשמות הנהוגים בין הגויים, שלא היה לו שייכות וקשר לשם הקודש כלל, ובשם השני היו קוראים תמיד, והשם הראשון לא היה נזכר ונפקד אלא בעלייה לתורה ובכתיבת הכתובה וגט, ודנו בארוכה אם באופן זה חשוב שם הקודש כשם שהשתקע ואם צריך לכתוב אותו בגיטין ובכתובות.

כפתול

רש ואיש תככים נפגשו מאיר עיני שניהם ה' בשעה שהתלמיד הולך אצל רבו ואומר לו למדני תורה אם מלמדו מאיר עיני שניהם ה' ואם לאו וכו' מי שעשאו חכם לזה עושה אותו טיפש וכו'

איתא (אבות פ"ו מ"ו) אחד ממ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם אוהב את הצדקות, לכאורה יש להבין מה ענין הצדקה לקנין התורה, וגם מהו שנקט הצדקות בלשון רבים. ונראה על דרך שפירשנו הפסוק (תהלים יא ז) 'כי צדיק ה' צדקות אהב ישר יחזו פנימו', דאמרו חז"ל (ירושלמי ערלה פ"א ה"ג) מאן דאכיל מחבריה בהית לאיסתכולי באפיה, והעני הנצרך לקבל מתנת יד העשיר מתבייש מפניו ואינו יכול להביט בפניו, ברם כבר אמרו חז"ל במדרש (ויק"ר לד ח) יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית, ונמצא דבכל נתינת צדקה איכא תרתין, צדקת העשיר עם העני וצדקת העני עם העשיר, ועל כן אם בשעה שהעשיר נותן צדקה לעני, הוא יודע ומכיר כי יותר ממה שהוא עושה עם העני עושה העני עמו, והידיעה הזאת ניכרת על פניו, שוב לא יבוש העני מלהביט בפניו, כי מרגיש הוא שגם העשיר הזה יודע את האמת מי הוא הנותן ומי הוא המקבל. וזהו שאמר 'כי צדיק ה' צדקות אהב', הקב"ה אוהב צדקה כזאת שהיא ב' צדקות, שיתבונן הנותן צדקה כי אינו רק נותן אלא גם מקבל, מפני שע"ז 'ישר יחזו פנימו', יוכל העני לחזות ולהביט ישר בפניו של העשיר ולא יתבייש.

והנה אמרו חז"ל 'רש ואיש תככים נפגשו מאיר עיני שניהם' וכו', בשעה שהתלמיד הולך אצל רבו ואומר לו למדני תורה, אם מלמדו מאיר עיני שניהם ה', ואם לאו וכו' מי שעשאו חכם לזה עושה אותו טיפש וכו', ונמצא לפי זה דגם בתורה שייך צדקה, שיהא העשיר בתורה עושה צדקה עם העני והרש ומלמד אותו מה שצריך, אבל לא סגי אם ילמדוהו מתוך מחשבה כי הוא הנותן והמלמד, דע"ז יתבייש ויהא בהית להסתכל בפניו, על כן צריך גם כאן לדעת כי יותר ממה שהוא עושה עם הרש בתורה עושה זה עמו, כי רק ע"י שמלמדו מאיר עיני שניהם ה'. על כן אמר כאן התנא דא' ממ"ח דברים שהתורה נקנית בהם הוא שיהיה אוהב את הצדקות, רצה לומר דכל אימת שמלמד תורה לאחרים, יידע כי ב' צדקות איכא הכא, דכשם שהוא עושה צדקה עם פלוני כך פלוני עושה צדקה עמו, ובכאפי גוונא יזכה שיאיר ה' את עיניו להשיג ולקנות את התורה קנין שלם ונצחי.

(משנת מהר"ץ, אבות)

כל היכי דתני פסח תני עצרת

וצריך ביאור למה דוקא היכא דתני פסח ובתריה שבועות אז קורא לשבועות עצרת, ולפי מה שכתבנו לעיל בסמוך יובן, דכמו ששמיני עצרת הוא הסיום של הימים טובים דתשרי, כן הוא שבועות הסיום של ימי הפסח ע"י ספירת העומר, וכנודע מהמדרש ומובא בבעלי התוספות על התורה (פרשת פנחס) כי היה צריך להיות שמיני עצרת מ"ט ימים אחרי סוכות כמו ששבועות היא מ"ט אחרי הפסח אלא וכו'. ולפי זה שפיר היכא דתני פסח, וכיון שצריכין השלמה לפסח, כיון שחזרו אז האורות ביום א' דפסח והעיקר נשלם בחג שבועות, על כן היכא דתני פסח ובתריה שבועות, קרי לשבועות עצרת שהוא בחינת שמיני עצרת לפסח כנזכר.

(שער יששכר, מאמרי חדש סיון אות ט"ב)

מאזנים את השמחה

את השמחה שלכם

לעולם לא ישכחו

מזכרות ייחודיות
מבית ממלכת התורה 'עוז והדר'

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66

להגדיל תורה ולהאדירה